

ньою врожайністю зернових культур та їх площею за останні три роки.

Залежність кожного року між урожайністю ($У_x$) й посівною площею зернових (x) описується кореляційними моделями:

$$2007 \text{ р. } У_x = 19,23 + 0,0061x \quad r = 0,965;$$

$$2008 \text{ р. } У_x = 34,56 + 0,0060x \quad r = 0,943;$$

$$2009 \text{ р. } У_x = 32,59 + 0,0083x \quad r = 0,929.$$

Це вказує на те, що між урожайністю зернових культур та їх площею має місце тісний зв'язок (коефіцієнт парної кореляції становить 0,929 – 0,965). Розширення площі зернових культур на 100 га в підприємствах регіону приводить в середньому до зростання врожайності на 0,6 – 0,8 ц/га.

Розміри сільськогосподарських підприємств і їхня спеціалізація тісно пов'язані між собою. Поглиблена спеціалізація, що базується на комплексній механізації та інтенсифікації виробництва, дає кращі результати, якщо вона провадиться у великих підприємствах. Останні мають беззаперечні переваги над малими, проте розміри підприємств мають свої межі. Надмірне роз-

ширення землекористування різко збільшує витрати на транспортування, ускладнює управління, що позначається на зниженні економічної ефективності діяльності підприємств.

Оптимізація розмірів сільськогосподарських підприємств за площею їх землекористування є нагальною потребою для вітчизняних сільгосптоваровиробників, а впровадження інноваційних технологій і розширення збиральної площі зернових у великих сільськогосподарських підприємствах, наскільки дозволяють сівозміни, сприятиме досягненню та збереженню провідних позицій підприємств на ринку зерна. Державне регулювання цього процесу симулюватиме активність товаровиробників зерна до розвитку даної галузі, виступатиме однією із реальних складових виходу з кризи сільського господарства, що зумовить підвищення рівня економічної й продовольчої безпеки країни та сприятиме зростанню конкурентоспроможності зернового господарства України на світових ринках.

Розкрито сучасні проблеми та тенденції розвитку зерновиробництва в регіоні, визначено фактори, які сприяють високоефективному виробництву зерна та формуванню його конкурентоспроможності.

Рассмотрены современные проблемы и тенденции развития зернопроизводства в регионе, определены факторы, способствующие высокоэффективному производству зерна и формированию его конкурентоспособности.

Modern problems and development tendencies of grain production in the region are highlighted, factors which assist highly effective manufacturing of grain and formation of its competitiveness are defined.

*

**В.І. АРТИШ, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України**

Система вимог до технологій вирощування органічної продукції

Для ведення органічного землеробства сільськогосподарські землі повинні відповідати певним вимогам щодо рівня їх забруднення шкідливими речовинами: пестицидами, важкими металами, радіонуклідами тощо. Фахівцями Інституту агрохімії і ґрунтознавства НААН було проведено аналіз еколого-токсикологічного стану орних земель України та виділено зони, придатні для ви-

рощування екологічно чистої продукції. Дослідження показали, що антропогенне забруднення територій в Україні має не суцільний, а локальний характер. Крім того, залишилася частка чистих земель, де рівень забрудненості значно нижчий порівняно з країнами Західної Європи.

Розвитку ринку органічної продукції приділяють значну увагу українські науковці:

С. Антонець, М. Кобець, М. Кропивко, М. Шикула, Є. Милованов та ін. Проте питання технологій вирощування органічної продукції в сучасній науці вимагає більшої уваги, що й зумовило мету статті як обґрунтування напрямів вирощування органічної продукції та системи вимог до неї.

В Україні залишилося чотири невеликих регіони, де ґрунти ще не забруднені до небезпечних меж і де можливе вирощування екологічно чистої продукції на рівні найсучасніших світових стандартів:

Північно-Полтавський – охоплює більшу частину Полтавської області (за винятком регіонів, що прилягають до міст Кременчука та Комсомольська), північно-західні райони Харківської області, південно-західні райони Сумської, південно-східні райони Чернігівської й східні райони Київської та Черкаської областей (лівобережна частина);

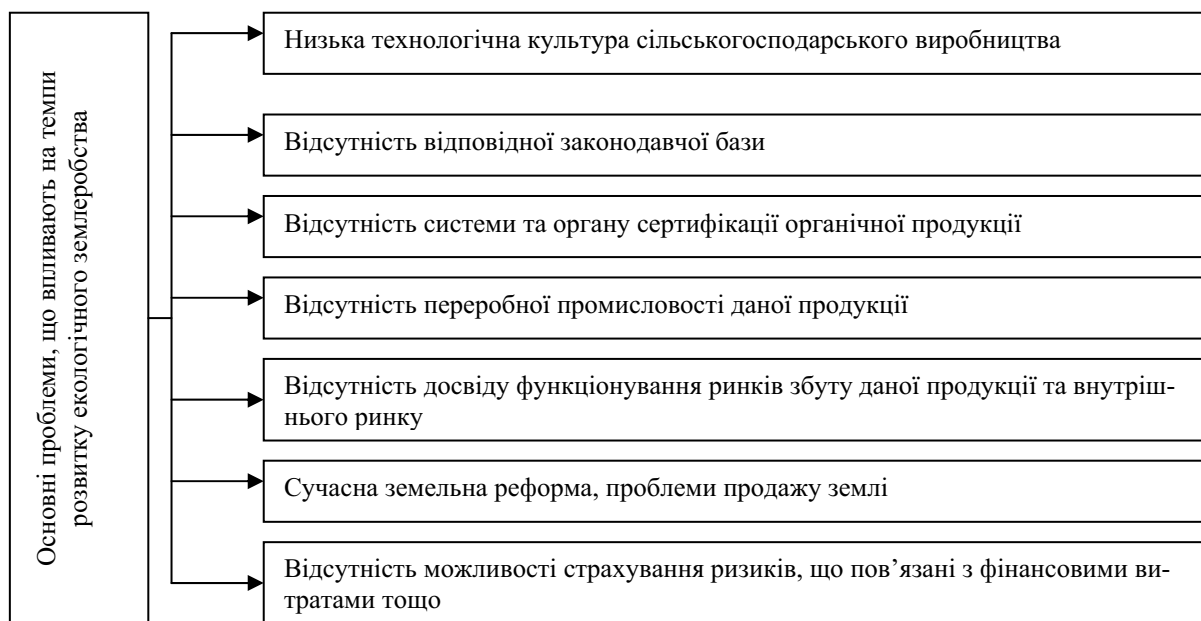
Вінницько-Прикарпатський – тягнеться широкою смугою близько 100 км від м. По-

пельня Житомирської області й простягається до півночі Вінницької, Хмельницької та Тернопільської областей у напрямку до м. Львова;

Південно-Подільський – включає невелику південно-східну частину Вінницької області, південно-західну частину Кіровоградської, північ Миколаївщини і північну половину Одеської області;

Північно-східно-Луганський – охоплює Міловський і Новопсковський райони Луганської області¹.

Але недостатньо лише наявності територій, потенційно придатних для ведення органічного землеробства. Слід чітко уявляти, що перехід від звичайних (інтенсивних) технологій агровиробництва до органічного землеробства (конверсійний період) є досить тривалим процесом (за деякими даними – від 2 до 5 років) і супроводжується певними ризиками та необхідністю розв'язання низки проблем² (рис.).

Проблеми розвитку органічного землеробства

Органічна продукція повинна відповідати вимогам, встановленим для такої ж продукції, виробленої конвенційним (неорганічним) способом. Виробництво, яке здійснює оператор, вважається органічним лише після одержання відповідного сертифіката на виробництво органічної продукції згідно з Правилами органічного виробництва.

Вирощена продукція на органічній основі має бути екологічно-чистою й відповідати міжнародним стандартам якості. А тому при технології вирощування необхідно дотримувати певних вимог і відповідних умов (табл.).

¹ Созінов О.О. Агросфера України у XXI столітті / О.О. Созінов // Вісник НАНУ. - 2001.- № 10. - С. 26.

² Сокол Л.М. Екологічне (органічне) землеробство – складова сталого сільського господарства /Л. М. Сокол, Т.Р. Стефановська // Екологічна безпека. - 2008. - №3. - С.102-109.

Вимоги до органічного землеробства

№ п/п	Суть вимоги
1	Органічне землеробство здійснюється на екологічно чистих землях, не забруднених до небезпечних меж радіонуклідами, важкими металами, пестицидами, хімічними речовинами
2	Господарська діяльність може проводитися після попереднього обстеження території землекористування на екологічну чистоту ґрунтів
3	Господарство повинно застосовувати безпестицидні технології вирощування сільськогосподарських культур
4	У господарстві повинен застосовуватись ґрунтозахисний обробіток під усі культури важкими дисковими бородами і культиваторами на глибину посівного ложа до 5 см, а поверхня ґрунту мульчується поживними рештками
5	Синтетичні мінеральні добрива не застосовуються
6	Не застосовуються в органічному землеробстві генетично модифіковані рослини
7	Не застосовуються в органічному землеробстві радіаційно опромінене насіння рослин і меліоранти
8	Заборона використання генетично зміненого насіння, посадкового матеріалу
9	Заборона використання генетично зміненого насіння, посадкового матеріалу та інших продуцентів генної інженерії
10	Використання видів і сортів рослин, адаптованих до ґрунтово-кліматичних умов та стійких проти шкідників і хвороб
11	Повинен бути високий ступінь мінімізації обробітку ґрунту
12	Захист посівів від шкідників і хвороб проводиться агротехнічними, профілактичними заходами, мікробіологічними препаратами
13	Технічне забезпечення органічного землеробства базується на застосуванні широкозахватних важких дискових борін, широкозахватних культиваторів, які дають змогу вести обробіток ґрунту на глибину 4-5 см, кільчастощпорових котків, зернових пресових сівалок або сівалок прямої сівби
14	Держава повинна надавати дотацію на закупівлю чистої продукції для дитячого лікувального та профілактичного харчування і сертифікацію продукції на екологічну чистоту
15	Продукція органічного землеробства має проходити відомчу або державну сертифікацію на екологічну чистоту відповідно до українських або міжнародних стандартів
16	Продаж екологічно безпечної продукції харчування повинен проводитись у спеціалізованих магазинах

Джерело: Федерація органічного руху України.

Щоб продукт одержав назву органічного й екологічний знак, в його складі повинно бути 95% органічних речовин. А ті 5%, що залишилися, мають бути допущеними до застосування відповідно до „Списку дозволених речовин”. У країнах Європейського Союзу статус органічного сільського господарства закріплений нормативно-правовими актами. Наприклад, заборонено вносити свіжий гній у ґрунт менше ніж за 120 днів до збирання врожаю. У тваринництві також існує система спеціальних органічних норм¹.

Органічне тваринництво базується на гармонійних відносинах між землею, рослинами й тваринами, керуючись фізіологічними та психологічними потребами тварин і годівлі якісними органічно вирощеними кормами. Повноцінна годівля – один із вагомих чинників, що впливає на продуктивність великої рогатої худоби.

В органічному господарстві годівля усіх сільськогосподарських тварин залежить від виду корму та потреб і направлена на тривалу продуктивність. Пріоритет мають біологічно вирощені в своєму господарстві корми з якомога закритим кругообігом. Докуплені корми є додатковими й за можливості мають бути з органічних господарств. Найкращими кормами в годівлі великої рогатої худоби є зелена маса, сіно бобових і злакових трав, силос, сінаж, концентровані корми.

Раціон великої рогатої худоби повинен містити мінімум 10 % від поживності раціону добре структурованих грубих волокон (сіно, солома, сінаж з високим вмістом сухої речовини).

Важливим чинником, який впливає на продуктивність і якість продукції, є належне утримання худоби (комфорт). При організації утримання худоби в органічному господарстві необхідно дотримуватися певних вимог: уникати спричинення болю, пошкоджень, хвороб і страждань тварин; спокійний та терпеливий догляд; повага до тварин; постійний персонал по догляду; довіра до

¹ Зайчук Т.О. Виробництво екологічно чистих продуктів харчування як стратегічний напрям розвитку України / Т.О. Зайчук // Економіка і регіон. – 2009. - №1. – С. 100-105.

кожної тварини; створювати менше стресів для тварин; щоденний активний моціон.

Зоогігієнічні вимоги до приміщень для утримання великої рогатої худоби мають бути відповідними. Температура в них: для корів 6-8°C, у родильному відділенні 10-12°, у профілакторії 12-15°, у телятнику 7-12 °С. Гранично допустима кількість вуглекислоти 0,25 %, аміаку – 0,026 %. Відносна вологість – 70-75 %, годинний обмін повітря 50-60 м³, співвідношення площі вікон до підлоги 1:12, 1:15. Підлога стійл повинна бути гігроскопічною і теплоізоляційною, для корів – довжиною 195-225 см, шириною – 20-130 см.

Для переходу на органічне виробництво необхідний проміжний період – конверсійний – становлення природної поведінки, імунітету та метаболічних функцій. Конверсійний період для тваринництва м'ясного напрямку – 12 місяців, для виробництва молочних продуктів – 90 днів¹.

До основних вимог щодо ведення органічного тваринництва належать:

вироблення органічної продукції тваринництва, яка має біологічно цінні якості й оздоровчі властивості;

організація органічного тваринництва з урахуванням фізіологічних і поведінкових потреб, зокрема, забезпечення високоякісними органічними кормами, дотримання оптимальної кількості тварин на одиницю площі; застосування системи розведення тварин, яка враховує їх поведінкові потреби;

запровадження практики утримання тварин, яка мінімізує стрес, сприяє їх здоров'ю, перешкоджає захворюванням і запобігає використанню хімічних алопатичних ветеринарних препаратів, таких як антибіотики;

досягнення гарного стану здоров'я та благополуччя тварин, зростання їх продуктивності;

утримання птиці, кроликів і свиней без кліток;

заборона системи безземельного утримання тварин;

стадні тварини не повинні міститися відокремлено;

всі органічні тварини мають бути народжені та вирощені в органічному господарстві;

повне забезпечення органічними кормами раціону годівлі тварин;

застосування штучного запліднення тварин;

визнання головним критерієм при виборі методу лікування тварин забезпечення їх благополуччя;

застосування методів традиційної ветеринарної медицини дозволено, якщо відсутні будь-які альтернативи.

Дотримання рекомендованих вимог органічного виробництва продукції скотарства сприятиме підтриманню належного стану здоров'я худоби, підвищенню продуктивності, поліпшенню її якості та ведення племінної роботи, збереження здоров'я людей і екології зовнішнього середовища.

Вважається, що подібні стандарти в землеробстві й тваринництві зумовлюють дорожнечу органічних, практично стовідсотково чистих продуктів. Але висока ціна на них не є фактором зниження попиту на екологічно чисті продукти харчування.

Дослідивши методологічні основи органічного землеробства, проаналізувавши особливості органічного та індустріального ведення сільського господарства, охарактеризувавши систему вимог до вирощування екологічно чистої продукції, проаналізуємо сучасний стан виробництва органічної продукції в світі та Україні.

Виробництво органічної продукції допомагає розв'язувати одразу три екологічно-детермінованих і соціально-значущих проблеми: 1) охорона довкілля від забруднення синтезованими хімічними речовинами, які застосовуються у процесі сільськогосподарської діяльності людини; 2) попередження деградаційних процесів у ґрунтах, які мають місце при інтенсивному веденні сільського господарства; 3) поліпшення стану здоров'я населення в результаті вживання органічної продукції.

Для поліпшення виробництва органічної продукції в Україні доцільно прийняти не

¹ Основи органічного виробництва [навч. посіб.] / П.О. Стесишин, В.В. Рекуненко, В.В. Пиндус та ін. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 528 с.

лише закон "Про органічне виробництво", а одночасно розробити на основі світового досвіду та з урахуванням вітчизняних особливостей функціонування сільського госпо-

дарства низку нормативно-правових актів, які визначатимуть і конкретизуватимуть правила ведення органічного рослинництва й тваринництва.

Розглянуто систему вимог щодо вирощування органічної продукції з урахуванням технологічного стану регіонів на основі узагальнення світових стандартів.

Рассмотрена система требований относительно выращивания органической продукции с учетом технологического состояния регионов на основе обобщения мировых стандартов.

The system requirements for growing organic produce are considered, the technological state of the regions is studied on the basis of summarizing the world standards.

*

О.В. МАЗУРЕНКО, кандидат економічних наук
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Г.В. КОВАЛЬОВА, кандидат економічних наук, доцент
Приватний вищий навчальний заклад «Галицька академія»,
м. Івано-Франківськ

Шляхи підвищення ефективності виробництва тваринницької продукції

Відновлення та розвиток тваринництва – це не тільки самоціль аграрного сектору економіки, а й потреба сьогодення, оскільки для збалансованого харчування та підвищення працездатності населення продовольчі продукти повинні бути високої якості й у широкому асортименті. А це у свою чергу вимагає комплексного відродження тваринницької галузі, для якої необхідні великі кошти для будівництва тваринницьких приміщень, оновлення матеріально-технічної бази, купівлі високопродуктивних тварин тощо. Розв'язання зазначеної проблеми має важливе значення для агропромислового комплексу загалом, у тому числі й тваринницької галузі. Адже відсутність державної стратегії розвитку сільськогосподарського виробництва та підвищення його ефективності може призвести до продовольчої кризи в країні та негативно вплинути на її економіку в цілому.

Питання підвищення економічної ефективності виробництва тваринницької продукції стало темою досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Різноманітними дослідженнями цієї проблеми займалися й зробили внесок в її розвиток такі

вчені, як В. Булгаков, О. Біттер, О. Гудзь, О. Дацій, І. Костирко, М. Кропивко, В. Мель-Весесяк, Л. Петришин, П. Саблук, П. Руснак та інші.

Їхні наукові праці сприяли створенню міцного теоретико-методологічного фундаменту, в них розглянуто багато практичних аспектів. Проте проблема потребує ще глибшого і всебічного дослідження, оскільки функціонування ринку тваринницької продукції у постреформений період має свої особливості.

Практична цінність статті полягає в тому, що в наукових колах та органах державного управління складатиметься розуміння того, що ефективність розвитку тваринництва – це цілеспрямована і науково обґрунтована державна політика, що дасть можливість при прийнятті будь-яких рішень у сфері АПК керуватися системними підходами та унеможливить прийняття однобічних, ізолюваних управлінських рішень.

На нинішньому етапі розвитку аграрної економіки для підвищення ефективності тваринницької галузі важливого значення набуває формування інноваційної моделі,